

НАПРЯМ 4. ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ІСТОРІЇ

ВІРШ «ЗАПОВІТ» Т. Г. ШЕВЧЕНКО НАПИСАВ В ПЕРЕЯСЛАВІ

Дембіцький С. С.

старший науковий співробітник

Науково-дослідного відділу музею «Заповіту»

Т. Г. Шевченка Національного історико-етнографічного

заповідника «Переяслав»

м. Переяслав, Київська область, Україна

«ЗАПОВІТ» («Як умру, то поховайте») – вірш Шевченка, написаний 25.XII 1845 в Переяславі. Переписаний без назви в альбомі «Три літа» останнім. Відомі ще два автографи цього твору, також без заголовка (зберігаються в Ін-ті л-ри ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР). У рукописному збірнику «Стихотворения Т. Г. Шевченка», виготовленому І. Лазаревським, з власноручними виправленнями Шевченка вірш має назву «Завіщаніє». Вперше надруковано в безцензурному виданні «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» (Лейпціг, 1859) під заголовком «Думка». В Росії надруковано перші 8 рядків у «Кобзарі» (СПБ, 1867) під редакторською назвою «Заповіт», яка відтоді стала традиційною. Повністю «З.» у Росії вперше надруковано в «Кобзарі» (СПБ, 1907) за ред. В. Доманицького [5].

Це загальновідомий матеріал. А зараз спробуємо подивитись на цю тему з місця написання «Заповіту», з Переяслава. Геніальний український поет, відомий художник, символ України Тарас Григорович Шевченко тісно пов'язаний з Переяславом та нашим краєм. Він тут побував чотири рази : двічі в 1845 та двічі в 1859 роках. Приїздив в гості до свого знайомого, переяславського лікаря, дворянина Андрія Йосиповича Козачковського, з яким познайомився в 1841 році в Петербурзі, навчаючись в Академії мистецтв. Водночас А. Й. Козачковський проходив тоді дійсну військову службу на Балтійському флоті, живучи на час служби в столиці Російської імперії. В 1845 році він вже повернувся додому, проживаючи в своєму будинку в Переяславі. Нині в цьому будинку знаходиться експозиція музею «Заповіту» Т. Г. Шевченка.

Вперше поет приїхав у Переяслав на початку серпня 1845 року, вдруге восени. Далі надаємо слово А. О Козачковському: «У жовтні того ж року Шевченко приїхав до мене знову, хворий, і прожив у мене близько двох місяців» [2, с. 91].

У грудні 1845 року А. Й. Козачковський затіяв у своєму будинку ремонт. На час його проведення поет переїздить у приміське село Віюнище, де гостює кілька тижнів у свого знайомого, поміщика Степана Никифоровича Самойлова. Невдовзі стан здоров'я Т. Г. Шевченка різко погіршився. В'юнищани, занепокоєні негараздами з його здоров'ям, раз по раз приходили запитати про його самопочуття, проте Самойлов нічого втішного не міг їм повідомити. Щодалі поету ставало все гірше : висока температура, марення. Занепокоєний господар повіз хворого у Переяслав до лікаря А. Й. Козачковського.

Жителі Переяслава знали Андрія Йосиповича як доброго лікаря, який займався лікарською практикою. Лікар Андрій Осипович Козачковський з усією серйозністю взявся за хворого, стан здоров'я якого невдовзі поліпшився. Проте в ніч на 25 грудня 1845 року йому помітно погіршало. Поет встав з ліжка, запалив свічку, взяв в руки перо і на папір лягли рядки:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,

Вранці 25 грудня до хворого традиційно навідався лікар А. Й. Козачковський, поцікавившись станом його здоров'я. Не викликає сумніву, що Т. Г. Шевченко показав своєму приятелю тільки-но написаний текст вірша. Той перший з ним ознайомився. У спогадах Андрія Козачковського не згадується про написання «Заповіту». Очевидно, він остерігався висловлюватись про вірш, де ми маємо рядки із закликком «кайдани порвіте». У Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка є меморіальна кімната: її називають «священною», адже там відбулась таємниця народження всесвітньовідомого твору українського генія» [3, с. 12]. Кімната нібито поділяється аркою на дві частини. Екскурсійні групи та екскурсивод розташовуються в передпокої, де Т. Шевченко залишав свої речі. Тут – валіза із вишитими сорочками, на вішалці сюртук та чемарка, дзеркало, на столику глечик для води, скриня. Як свідчать народні перекази, мідний глечик був знайдений у маєтку М. Максимовича, в якого гостював Т. Шевченко. З цього глека умивався Тарас Григорович.

Далі – спальня. В ній відтворено типовий інтер'єр XIX ст.: ліжко, письмовий стіл, комод. На стінах невеликі картини та ікони XIX ст.

Старший науковий співробітник «Музею Заповіту Т. Г. Шевченка» Наталія Павлик стверджує: «...на 1845 рік поет бажав бути похованим «серед степу широкого», де “лани широкополі” – тобто на лівому, на середину ХІХ ст. степовому березі Дніпра на Переяславщині» [3, с. 13]. Ми вважаємо, що така думка має право на існування.

Відомий літературний критик Іван Дзюба дав знакову оцінку значення вірша «Заповіт» для суспільної свідомості нашого народу : «Ще не так давно «Заповіт» знав напам'ять чи не кожен українець. Він був нашим неофіційним гімном, що всіх об'єднував у національному болі, в національній надії, в національному обов'язку». [1, с. 315]. Ми зробимо сміливе припущення, що ця вікопомна поезія залишиться для нашого народу такою і надалі.

Література:

1. Дзюба Іван. Тарас Шевченко. – Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 2005. 704 с.
2. Козачковський А. О. Із спогадів про Т. Г. Шевченка. «Я дуже щиро Вас люблю...»: Шевченко у розповідях сучасників / упоряд., передм., прим. О. В. Ковалевського. Харків : Прапор, 2004. 352 с.
3. Павлик Н. Твір Т. Г. Шевченка «Як умру, то поховайте...»: Переяславські заповіді ...: Сіверянський літопис. 2021. № 3 (159). 177 с
4. Шевченко Т. Г. Кобзар. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 960 с.
5. Шевченківський словник. У двох томах. Київ, 1976. Т. 1. 416 с.

ПОДВИЖНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ТРИПОЛЬСЬКОГО У СПРАВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ПАМ'ЯТОК ВОЛИНСЬКОЇ СТАРОВИНИ

Кушпетюк О. І.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри інформаційної діяльності та туризму

Луцького інституту розвитку людини Університету «України»

м. Луцьк, Волинська область, Україна

При вивченні краєзнавчих досліджень Волині кінця ХІХ – початку ХХ ст. цікавою для нас є спадщина Миколи Миколайовича Трипольського – відомого краєзнавця, музеєзнавця, громадського, освітнього діяча, священика.